

Prosjekt Radiobjøller på lam i Øyerfjellet 2019

- Rapport frå første prosjektår

Bakgrunn for prosjektet

Prosjektet har bakgrunn i lammetapsprosjektet i Fron Vest (2018-19) og vart sett i gang våren/sommaren 2019. Bakgrunn for prosjektet var at det over fleire år har vore store tap av sau og lam på utmarksbeite i Øyer-fjellet, der enkeltbuskarar har vore hardere ramma enn andre.

Utfordringa har vært og er fortsatt at det er vanskelig å få dokumentert skader i beitesesongen. Det har vore gjennomført mange forebyggende tiltak over flere år. Øyer beite og gjetelag er et godt organisert beitelag med fire gjetere ansatt. Det har også vært brukt kadaverhundekvipasjar. Vidare har saueierne gjort ein stor innsats gjennom ordinært og ekstraordinært tilsyn. Øyer beitelag er tradisjonelt eit område med innslag av jerv, har sjølvsagt kongeørn og er i tillegg inngangsporten for streifdyr av bjørn og ulv. Fleire beitebrukarar har hatt uforklarlege og ikkje minst udokumenterte tap av sau og lam, som ein ved erstatningssøknad ikkje har fått erstatta. Beitelaget har utmarksbeite innanfor beiteprioritert område.

I utgangspunktet er det planlagt at prosjektet skal gå over to år.

Deltakere i prosjektet

- Prosjektleder : Astrid Olstad
- Landbrukskontoret: Karen Saksum og Sigbjørn Strand
 - Norske Kadaverhunder v/Jonny Mathisen
 - Oppland Radiobjøllelag v/Pål Kjørstad
 - Beitebruker m/radiobjøller: Hege Fossum, Johannes Mæhlum og Kai Solheim
 - Beitelag: Øyer beitelag v/Ingvald Nymoen
 - Tilsyn/kadaverhundekvipasje: Terje Berntsen

Mål med prosjektet:

Målsetting med prosjektet er å dokumentere årsaker til tap av lam på utmarksbeite.

Praktisk gjennomføring av prosjektet:

Prosjektet omfattar 3 buskarar i Øyer Beitelag, Hege Fossum, Johannes Mæhlum og Kai Solheim med til saman 300 Telespor-einingar på 100 lam i kvar av dei 3 buskapane. Buskapane vart valgt ut med bakgrunn i interesse, historiske tap og/eller historiske tapsområde. P.g.a. at det er områder med dårlig mobildekning i Øyerfjellet tok Oppland radiobjøllelag kontakt med Telespor for å få klarhet i at det kunne brukes – og at slik utstyr vil virke i beiteområdene til disse besetningene. Dette fikk de forsikringer om. Da det er brukt ein

del Findmy i Øyer fra før, ble det hos Hege Fossum i tillegg brukt Findmy på 30 sauer med såkalla stressalarm, og hos Johannes Mæhlum ble det brukt 11 eldre Findmy på søyer.

Organisering/rådgivning

Jonny Mathisen og Pål Kjørstad har vært rådgivere i det praktiske prosjektarbeidet og har hatt dataansvaret. De deltok på møter i forkant og etterkant av beitesesongen og hadde ansvaret for: tilgang på utstyr, opplæring i bruk av og påsetting av utstyret bjølle, råd om utvalg av lam, starting, registrering og frakt av radiobjøllene, overvåking av og oppfølging av alarmer på data, registreringsarbeid, og utarbeidelse av statistikkgrunnlag i prosjektet.

Det var besetningseierne som sjøl valgte ut prosjektlamma og satte på klavene med strikk og radiobjøller.

Demonstrasjon og utprøving av påsetting av klaver med radiobjølle.

Slipp

Hege Fossum slapp 90 søyer og 180 lam fra 7/6 til 17/06, Johannes Mæhlum slapp 189 søyer og 312 lam frå 6/6 til 9/6 og Kai Solheim slappe 180 søyer og 293 lam frå 3/6 til 7/6.

Radiobjøllene ble satt på vilkårlig på enkelslippdager for å få et brett utvalg av alle lam.

Radiobjøllene ble montert på ved vårslipp. Vårvekt ble registrert og alle lamma ble behandla mot snyltrer og sjekka for «beitedyktighet».

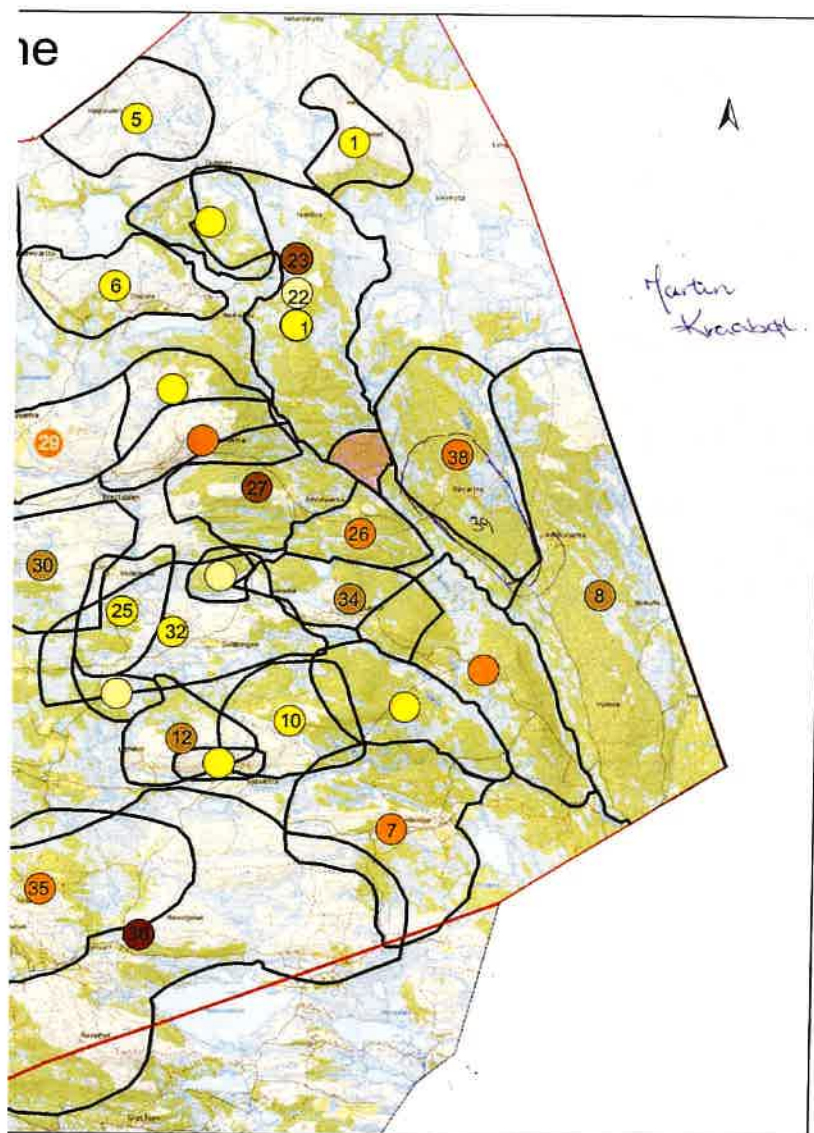
Varsling

Det ble oppretta ei SMS-gruppe for administrasjon, besetningseiere og gjeterne. SMS-gruppa ble brukt for å gje informasjon om prosjektet og ved alarmer fra elektronisk overvåking, funn av kadaver og andre opplysninger eller beskjedar som måtte ut.

Radiobjøllene vart stilt inn på 6 timer rapporteringsintervall, varsling etter 3 timer utan bevegelse, varsling etter 2. rapport med mindre enn 25 meters minimumsflytting. Ved alarm eller andre funn skulle gruppa varslast og personell helst rykke ut innan 1 time. I tillegg til bruk av radiobjøller m/dødsvarslar på lam vart det planlagt brukt og ved akutt tilfelle brukt ekvipasjar med kadaverhund i området.

Øyer Beite- og gjetalag:

Kart over Øyer beitelag med besetningsområder:

Tabell 1: Besetningsnr og navn på eier

Besetningsnr.	Navn
1	Erik Stavseth Vedum
4	Inger Torill Hjelmsstad
8	Kjetil Lien
22	Erik Rindal
23	Johannes Mæhlum
26 og 27	Hege Fossum
28	Arne Pål Rusten
31	Astrid Olstad
38	Erling Jevne
39 (ny)	Martin Kråbøl
34	Kai Solheim

Foto: Prosjektlam på beite ved Skjelbua.

Resultater

Telespor radiobjøller på prosjektlamma fungerte fint hos Johannes Mæhlum, delvis hos Kai Solheim og dårlig hos Hege Fossum. Det viste seg at områda med for dårlig dekning var for store, slik at mange dyr sjelden eller nesten aldri var innom områder med god nok dekning i rapporteringstida. Dette medførte at ikke alle «alarmene» ble oppdaga.

Tabell 2. Oversikt over radiobjøller brukt til prosjektlamma i Øyer Beitelag

Modell/firmware	2019	2020	Rapporterings-intervall/firmware
2019/firmware 53	300 stk		6 timer

Tabell 3. Oversikt besetningseiere til prosjektlamma i Øyer Beitelag

Deltakarar	2019	2020	Tal lam totalt	Anna
Hege Fossum	100 stk			Findmy/stress på 30 stk
Kai Solheim	100 stk			
Johannes Mæhlum	100 stk			Findmy på 11 stk

Tabell 4. Funksjon til radiobjøllene

Dato	Hendelser
2019	
01.jul	6 enheter hadde stoppa i juni – 2 av de lamma reg. døde
01.aug	3 enheter hadde stoppa i august – 1 av lamma reg. sakna/1 mista enhet
01.okt	8 enheter hadde stoppa i september – savna?
01.nov	Mange enheter ute av området hos Fossum og delvis Solheim i sesongen
01.nov	Minst 283 enheter virka hele sesongen

Tabell 5. Oversikt over enheter som har stoppa i perioden juni til september:

Id. Nr.	Telespnrnr.	Siste plass	Måletid	Posisjonstid	Rapp. Intervall	Batteri
S-90147	1921010878	32V 575854 6794041	06.06.2019 10:21	06.06.2019 12:57	Hver 6. time endret	3,5
S-90177/død	1921009218	32V 575855 6794014	06.06.2019 10:07	06.06.2019 13:00	Hver 6. time endret	3,5
F-90067	1922001988	32V 574079 6795402	15.06.2019 06:50	15.06.2019 06:51	Hver 6. time endret	3,5
M-90268/død	1920015828	32V 574700 6795877	20.06.2019 08:51	20.06.2019 08:52	Hver 6. time endret	3,5
F-90120	1921003488	32V 586653 6798783	26.06.2019 23:53	26.06.2019 23:54	Hver 6. time endret	3,5
F-90180	1921003298	32V 573015 6800222	30.06.2019 17:55	30.06.2019 17:55	Hver 6. time endret	3,5
S-90297	1921008298	32V 589612 6798078	15.07.2019 07:37	15.07.2019 07:37	Hver 6. time endret	3,5
S-90161	1921010268	32V 589656 6797600	20.07.2019 04:44	20.07.2019 04:45	Hver 6. time endret	3,6
S-90059	1921004198	32V 587680 6797968	26.07.2019 16:49	26.07.2019 16:50	Hver 6. time endret	3,6
F-90124/sakna	1920013588	32V 592087 6797022	09.08.2019 19:10	09.08.2019 19:21	Hver 6. time endret	3,6
F-90061/mista enheten	1922002758	32V 574617 6795750	21.08.2019 15:15	21.08.2019 15:49	Hver 6. time endret	3,6
F-90002	1922002188	32V 573022 6800188	09.09.2019 02:41	09.09.2019 03:17	Hver 6. time endret	3,6
M-90044	1921004688	32V 574440 6795642	11.09.2019 23:29	11.09.2019 23:30	Hver 6. time endret	3,3
S-90065	1921004498	32V 575752 6793958	20.09.2019 01:17	20.09.2019 04:21	Hver 6. time endret	3,4
F-90075	1921003138	32V 574058 6795458	26.09.2019 09:47	26.09.2019 09:47	Hver 6. time endret	3,5
F-90148	1921002968	32V 574080 6795426	26.09.2019 12:13	26.09.2019 18:21	Hver 6. time endret	3,5
F-90001	1922000698	32V 574116 6795444	28.09.2019 18:43	29.09.2019 06:59	Hver 6. time endret	3,5
F-90161	1921000038	32V 574099 6795447	30.09.2019 04:54	30.09.2019 11:02	Hver 6. time endret	3,5
S-90245	1921010208	32V 587511 6798079	27.09.2019 15:22	30.09.2019 17:56	Hver time endret	3,4

At bjellene stoppa eller vart stoppa i september er ingen feil i forhold til sanketida, men dette er tatt med for å vise det fram. Det beste er at minst 283 stk. virka heile sesongen, og det verste er at flere tiltalls var utanom dekning store deler av sesongen.

Resultat registrert i.f.t. de 300 prosjektlamma i 2019:

- 1 prosjektlam funnet dødt (kadaver) derav 0 lam funnet på grunn av alarm.
- 1 prosjektlam funnet dokumentert tatt av jerv
- 1 anna lam vart dokumentert tatt av jerv

Prosjektet har dokumentert/avdekket at 1 rovviltart står for dokumenterte skader i beiteområdet. Det er kun 1 prosjektlam som er dokumentert/antatt sikkert drept av freda rovvilt i utmarksbeiteperioda i 2019. Av 300 prosjektlam ble det i 2019 en tapsprosent på 5,7 % dvs. 17 lam, på andre lam vart tapsprosenten 12,2%

Registrering av vårvekt og høstvekt for buskapen viser at prosjektlamma med radiobjeller/klaver har hatt like god tilvekst som andre lam i buskapen. Oversikt over vårvekt og høstvekt er sett opp i tabell 6 nedanfor.

Tabell 6. Vekter lam eks. kopplam 2019/2020

Registrering	Vårvekt (snitt) Alle m/vekt untatt kopplam		Høstvekt (snitt) Alle m/vekt untatt kopplam		Tap prosent Av alle lam slipt i utmark	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Prosjektlam Fossum 100 vår/96 høst	20,5		44,2		4,0%	
Prosjektlam Mæhlum 100 vår/99 høst	17,8		39,4		1,0%	
Prosjektlam Solheim 78 vår/74 høst	19,5		40,5		12,0%	
Prosjektlam samla 300 vår/	19,2		41,4		5,7%	
Andre lam Fossum 96 vår/84 høst	18,6		40,3		0,0%	
Andre lam Mæhlum 212 vår/196 høst	18,9		42,2		6,6	
Andre lam Solheim 98 vår/118 høst	16,4		35,9		19,6%	
Andre lam samla	18,2		39,9		11,5%	
Alle lam Fossum 196 vår/180 høst	19,7		42,4		2,2%	
Alle lam Mæhlum 312 vår/295 høst	18,5		41,3		4,8%	
Alle lam Solheim 176 vår/192 høst	17,3		38,5		17,4%	
Alle lam samla	18,6		41,0		9,4%	

Fordeling av tap og tapsårsaker for lam viser dette::

Tabell 7. Antall tap/tapsårsaker lam 2019/2020:

Registrering	Antall ikke funnet		Antall freda rovvilt		Antall anna/ukjent/funnet	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Prosjektlam	5		1		4	
Andre lam	63		1		6	
Alle lam	68		2		10	

Tabell 8. Tapsprosent lam 2019/2020

Registrering	Tap% lam		Dokumentert tap% freda rovvilt		Anna tap og udok. tap i %*	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Prosjektlam	5,7%		0,3%		5,4%	
Andre lam	11,5%		0,2%		11,3%	
Alle lam	9,4%		0,25%		9,15%	

*) Av de 10 som er funnet er 4 påkjørt og 6 er udokumenterbare, da de ble funnet for sent.

I tabell 9 nedanfor er det satt opp oversikt over tapsprosent for søyer og lam basert på tall innrapportert til organisert beitebruk (OBB) i Øyer beite og gjotelag.

Tabell 9. Søyer og lam slippet og tapt i Øyer beitelag 2019

Tekst	Slippte		Tapte søyer		Tapte lam	
	Søyer	lam	Tapstall	Tap %	Tapstall	Tap %
Hege Fossum	84	179	2	2,4%	4	2,2%
Buskaper Åsdalsætra	206	335	3	1,5%	13	3,9%
Johannes Mæhlum	183	312	10	5,5%	15	4,8%
Buskap Akksjøsætra	61	115	2	3,3%	0	0,0%
Kai Solheim	178	340	9	5,1%	59	17,4%
Buskap Brennlia	39	70	4	10,2%	8	11,4%
Prosjektbuskaper	445	831	21	4,7%	78	9,4%
Øyer Beitelag	2233	4206	84	3,8%	207	4,9%

Sporlogg av turar med kadaverhundekvipasjer i Øyer 2019:

Noen erfaringer og konklusjoner etter første prosjektår

Det at en i første prosjektår opplevde at såpass mange enheter hos særlig en besetning ikke fungerte p.g.a. dårlig mobildekning var uheldig. I tillegg starta prosjektet i et år med tilsynelatande liten synlig aktivitet av freda rovvilt i Øyer, men dette var nok ikke hele sannheten likevel da den ene buskaper i prosjektet har mista svært mange lam likevel. Denne besetningen hadde også mange dyr i områder uten dekning, og vi kunne ikke av den grunn

avdekke tapsårsakene godt nok. Det er tatt ut jerv både i forkant og i etterkant av beitesesongen i området.

- Erfaring tilsier at ein neste år ikke kan fortsette prosjektet på samme måte med de 3 besetningane p.g.a. svikt i systemet da det var dårlig mobildekning
- Skal en videreføre bruk av Telespor i prosjektet må en ta i bruk ny teknologi, som Telespor selv har sagt de jobber med, dette er basestasjoner som bidrar slik at områder uten dekning kan overvåkas likevel
- Ellers har Findmy kommet på banen med nye enheter som er lettere og dermed fint kan brukes på lam. Aberet er at disse er langt dyrere.
- Kadaverhundekvipasjer finn kadaver, men ofte for sent i forhold til å kunne få dokumentert tapsårsak.
- Tapsprosenten på prosjektlamma - lam med klave var 5,7% i snitt for de 3 besetningene
- Lam med klave hadde samla like stor tilvekst som lam uten klave.
- Prosjektet har avdekka at minst 1 rovviltart, jerv stod for dokumenterte/antatt sikre skadar.
- Prosjektet må gå over minst 1 år til for at kan en fastslå omfanget av og årsaken til lammetapa i området. Dette har også blitt tatt opp med Fylkesmannen.

Videreføring 2020

Å kjøre et slik prosjekt i kun ett år gir et lite grunnlag til å si noe sikkert. Det er derfor ønskelig fra to av besetningene å gå videre med prosjekt neste år også. Den tredje besetningen som har store deler av beiteområdet sitt i områder utan dekning er i tvil. Telespor har kommet med info om at det i 2020 vil komme signalforsterkere som kan plasseres ut på sentrale punkt i områder med dårlig dekning. For at den tredje besetningen skal være med videre er det en føresetnad at dette kommer på plass i Øyerfjellet. Det er forøvrig andre aktuelle besetninger i de indre områdene som kan bli med neste år.

Prosjektkostnader/økonomi 2019

Radiobjølle-prosjektet i Øyer fikk for 2019 et tilsagn på kr 320.000,- fra – «Midler til forebyggende tiltak mot rovviltskader 2019». Regnskapssammendraget viser en total prosjektkostnadd på kr 240.083,- Dette gir et resultat på kr 79.917,- I forhold til budsjett og prosjektbeskrivelse ble det benyttet 300 radiobjøller, mot opprinnelig plan som var på 400. Dette medførte reduserte kostnader på leie av radiobjøller. Pga av forholdsvis lav rovviltaktivitet og få alarmer gikk det også med mindre ressurser til gjeting og undersøkelser i felt. Under post «datahjelp» var det i opprinnelig budsjett en feilbudsjettering, så her har det blitt et overforbruk på kr 18.750,- Dette pga av en regnefeil. Regnskapssammendraget viser at det står igjen kr 79.917,-. Radiobjølle-prosjektet i Øyer har konkludert med at det er ønskelig at prosjektet videreføres ett år til og en ber om det som står igjen på prosjektet kan overføres til 2020. Økonomien i prosjektet ligger under Gausdal kommune og eventuelle overførte midler vil bli avsatt på bundet fond.

Regnskapssammendrag følger vedlagt.

Sammendrag:

- Beitebrukere sliter med å få dokumentert tap i området.
- Radiobjøller er det beste utstyret til å oppnå nok dokumentasjon, men det forutsetter god nok mobildekning
- Kadaverhundekvipasje er det nest beste virkemiddelet
- Det er viktig at tilsyn har GPS og GPS-kunnskap.
- Resultater frå prosjektet må kunne hjelpe beitebrukere i framtidige erstatningssaker
- Tap av lam med klave er signifikant mindre enn utan klave
- Elektronisk overvåking krever god oppfølging både hjemme og ute på beite